

УДК 37.013.42:81'246.2

С. М. Ситняківська,

кандидат педагогічних наук, доцент

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

hng@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1367-0487

ТЕХНОЛОГІЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БІЛІНГВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ФАХОВИМ ДИСЦИПЛІНАМ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

У даній статті представлена технологія та методичні основи організації проведення занять у ВНЗ зі спеціальних дисциплін на білінгвальній основі та обґрунтовані організаційно-педагогічні умови її ефективного застосування в процесі формування соціокультурної та професійної компетенцій студентів немовних спеціальностей. Доведено, що використання даної технології дасть можливість підвищити результатів навчання, адже з її допомогою у студентів формуються як лінгвістичні комунікативні, так і професійні компетенції, зростає особистісна мотивація до навчання, пізнавальна діяльність, а також укріплюється зв'язок змісту професійного навчання у вищому навчальному закладі з потребами сучасного ринку праці у білінгвальних фахівцях.

Ключові слова: білінгвальне навчання, технологія навчання, фахова підготовка.

Актуальність постановки проблеми дослідження. Модернізація системи освіти у ВНЗ нашої держави зумовлена цілим рядом об'єктивних обставин і, перш за все, змінами економічної, політичної і соціокультурної ситуацій та інтеграцією до Європейського простору. В умовах, коли людина-фахівець в певній галузі повинна уміти співіснувати і навіть інколи повністю функціонально працювати в полікультурному середовищі певної галузі, мова залишається, ймовірно, єдиним інструментом, за допомогою якого стає можливим взаєморозуміння і взаємодія між представниками різних лінгвостілок, серед яких можуть бути об'єкти виконання функціональних обов'язків, роботодавці, співпрацівники. Звідси очевидно є необхідність приділення особливої уваги проблемі формування у студентів здібностей до ефективної самореалізації, участі в міжкультурній та міжпрофесійній комунікації. А отже, ВНЗ повинні це передбачати і в умовах поглиблення інтегративних процесів в соціальній, політичній, технічній і науковій сферах життя сучасної спільноти одночасно з підвищенням рівня фахової підготовки майбутніх спеціалістів запроваджувати особливі умови для вивчення ними іноземних мов фахового спрямування та фахових предметів іноземними мовами, орієнтуючись при цьому на оновлення змісту та способів організації навчального процесу.

У цих умовах перед науково-педагогічними працівниками (НПП) ВНЗ постає завдання розробки нових сучасних засобів підвищення компетенцій студентів, в тому числі і в оволодінні ними іноземними мовами спеціального спрямування (двома-трьома), оскільки цілком очевидно, що це може суттєво вплинути як на особистісну, так і професійну самореалізацію і кар'єру майбутніх фахівців і тим самим закласти основу становлення їх як успішних членів сучасного суспільства.

Варто зазначити, що на даний час щодо окресленої проблеми існують декілька теоретичних частково реалізованих підходів: це підготовка фахівців з паралельним вивченням іноземної мови професійного спрямування та білінгвальна підготовка студентів на рівні спеціальних дисциплін. Перший підхід реалізований у ВНЗ давно, однак ефективним його навряд чи можна вважати, оскільки, реалізується він за допомогою НПП мовних спеціальностей, рівень знань фахових дисциплін яких є достатньо поверховий. Тому в даний час більш дієвим і популярним стає білінгвальний підхід – оволодіння фаховою іноземною мовою в процесі вивчення спеціальних дисциплін білінгвальним методом, оскільки реалізується фахівцями профільної підготовки (НПП спеціалізованих кафедр ВНЗ), які вільно володіють іноземною мовою, що в умовах методично правильної реалізації вважається більш ефективним.

Щодо теоретичного підґрунтя зазначеного методу навчання, то можна констатувати, що розвиток білінгвального навчання загалом асоціюється з роботами М. Певзнера, А. Ширіна. Не дивлячись на те, що білінгвізм не є розповсюдженою категорією в системі сучасної освіти України, його теоретичні основи знайшли відображення у працях таких науковців як Н. О. Микитенко, А. О. Ковальчук, Ф. А. Моїсєєва. Слід відзначити, що в Україні педагогічні дослідження білінгвальної освіти з'явилися нещодавно. Їх поява спричинена загалом тим, що починаючи з 90-х років ХХ століття нові соціально-економічні реалії, прагнення інтеграції у європейський простір викликали появу хвилі досліджень, присвячених проблемам формування фахівця-білінга, а також вивченню зарубіжного досвіду білінгвального навчання та можливостей перенесення такого досвіду на вітчизняну систему освіти, його адаптації з урахуванням наявних соціокультурних умов. Проблемою підготовки фахівців на білінгвальній основі в інших державах займалися Є. М. Верещагін, М. М. Михайлов, В. Маккей, М. М. Певзнер, І. Турман, А. Г. Ширін. Лінгвістичний аспект цієї категорії розкрито у працях Л. Блумфілда, У. Вайнрайха. Соціолінгвістичний аспект досліджували В. Д. Бондалетов, У. Вайнрайх, І. Х. Мусін,

психологічний – М. В. Імедадзе, Е. Піл, соціологічний – Б. Спольський, В. Стольтінг, культурологічний аспект – В. В. Сафонова, Ю. А. Сорокін, Я. Шародо, методичний аспект – Л. Г. Кошкуневич, Р. Байер, Д. Мон [1, 2, 3, 4].

Загалом відомо, що оволодіння декількома іноземними мовами (двома) супроводжується білінгвістичним розвитком особистості, під яким більшість науковців розуміють процес перестроювання механізмів людини для взаємодії, а пізніше і для паралельного використання двох або більше мовних систем, що на перших етапах засвоєння мови потребує формування навички переключення з мови на мову, а на більш пізніх – нейтралізації однієї системи для створення більш сприятливих умов функціонування іншої системи. Це є критичними завданнями при виконанні функціональних обов'язків в реальних умовах професійної діяльності і потребує попереднього навчання і тренування. Окрім того, за сучасними вимогами до вивчення іноземної мови у студентів повинні розвиватися лінгвістичні, прагматичні, соціокультурні і стратегічні компетенції, однак для фахівців немовних спеціальностей вони повинні бути ще і професійно спрямованими.

Таким чином, можна впевнено стверджувати, що необхідність сучасного розвитку соціокультурної та професійної компетенцій студентів в контексті реалізації діалогу культур і професійного виконання трудових обов'язків, їх соціальна і практична значимість висувають проблему недостатньої розробки засобів їх формування, які, на наш погляд, можливо реалізувати шляхом білінгвального навчання на рівні вивчення спеціальних дисциплін і курсів. Це визначило актуальність і склало основу для теми нашого дослідження: "Технологія організації білінгвального навчання фахівців соціальної сфери фаховим дисциплінам у вищому навчальному закладі".

Метою даної статті є розробка технології та методичних основ організації проведення занять у ВНЗ зі спеціальних дисциплін на білінгвальній основі та обґрунтування організаційно-педагогічних умов їх ефективного застосування в процесі формування соціокультурної та професійної компетенцій студентів шляхом:

розширення можливостей зі створення полікультурного іншомовного середовища як засобу реалізації принципу діалогу культур та професійного виконання обов'язків певного фахівця на окремому практичному занятті з фахової дисципліни;

розширення можливостей мовної практики професійного спрямування, де особливого значення набуває не тільки рівень практичної підготовки до виконання тих чи інших завдань професійного спрямування, а і перехід від однієї мови на іншу;

створення умов для максимального інтелектуального, культурного і професійного збагачення знань студента шляхом формування професійних компетенцій та чотирьох основних складових знання іноземної мови: читання, говоріння, сприйняття на слух та письма.

Щодо теоретичного підґрунтя окресленої проблеми, то варто зазначити, що загалом розвиток мовної полікультурної освіти часто пов'язують із соціокультурним підходом до відбору змісту навчання іноземним мовам, розробленого професором В. В. Сафоновим, які надають можливості формування соціокультурних (мовних) компетенцій, під якими розуміють набуття знань суспільного і соціокультурного контексту, у якому функціонує мова [5].

Однак фахівці немовних спеціальностей, зокрема соціальної сфери, повинні володіти, в першу чергу, професійними компетенціями, основними з яких є: психолого-педагогічні, комунікативні, дослідницькі та управлінські.

Психолого-педагогічна компетентність формується у студентів в процесі вивчення психологічних та педагогічних дисциплін. Психолого-педагогічна компетентність фахівця соціальної сфери повинна мати достатньо високий рівень, оскільки у процесі його майбутньої професійної діяльності йому доведеться вирішувати загально психологічні, соціально-педагогічні та інші проблеми, у тому числі в іншомовному середовищі або на іншомовній теоретичній базі.

Комунікативна компетентність фахівця соціальної сфери обумовлюється якістю особистості спеціаліста, що забезпечить ефективне спілкування з клієнтом, яке формується у процесі засвоєння комунікативних знань, формуванні комунікативних вмінь і навичок, а також визначає гуманістичну позицію фахівця соціальної сфери.

Дослідницька компетентність передбачає формування дослідницьких вмінь, до яких входять аналітичні, діагностичні, прогностичні уміння, що дозволить фахівцю соціальної сфери проводити аналітичну роботу з документами, проводити діагностування, аналізувати отримані результати, розробляти програми, методики, технології діяльності, у тому числі шляхом аналізу зарубіжних теоретичних здобутків. Така компетентність фахівця соціальної сфери передбачає оволодіння ним формами та методами наукового мислення, а також розвиває особистісні якості: самостійність, ініціативність, допитливість, які у майбутньому дозволять фахівцю творчо, ініціативно і відповідально відноситися до своєї професії, прагнути до саморозвитку і самовдосконалення у своїй професії.

Управлінська компетентність включає: теоретичні знання і практичні вміння (соціальний досвід) фахівця соціальної сфери, які є необхідними як для роботи з конкретним клієнтом, так і для організації

соціальної роботи, підтримки і допомоги в цілому. Базу цього виду компетентності складають знання як фахових дисциплін ("Соціальна робота", "Соціальна молодіжна політика", "Соціальна педагогіка"), так і загальнотеоретичних ("Соціологія", "Політологія", "Правознавство"), а також наукові знання функціонування відповідних державних структур. Сюди також можна віднести знання проектування системи соціального захисту та соціального виховання, основ теорії організації соціального управління [6].

У зв'язку з цим виникає необхідність розглядати білінгвальну професійну підготовку фахівців немовних спеціальностей і набуття ними професійних компетенцій в тандемі із соціолінгвістичними компетенціями – "лінгвопрофесійними компетенціями" (ЛПК). Більшість науковців (Кажанова З. Н., Циленко Л. П.) розглядають лінгвопрофесійну компетентність як здатність до сприйняття і відтворення текстів окремої сфери конкретної предметної діяльності, вміння оперувати загальнонауковою та спеціальною лексикою, використовувати мовні кліше у спеціальних цілях, аналізувати та здійснювати презентацію інформації професійно-орієнтованої проблематики. У нашому дослідженні під "лінгвопрофесійними компетенціями" пропонуємо розуміти комплекс соціолінгвістичних та професійних компетенцій, формування яких здійснюється у процесі вивчення фахових дисциплін білінгвальним методом, що дасть можливість майбутнім фахівцям вирішувати професійні завдання, використовуючи іноземну мову, в умовах мультикультурного середовища [5].

Доцільно зауважити, що вивчення фахових дисциплін білінгвальним методом стає ефективним засобом розвитку ЛПК студента при наступних організаційно-педагогічних умовах:

1. Висока мотивація НПП фахової дисципліни, досконале володіння ним іноземною мовою та фаховими предметами, що викладаються білінгвально та його готовність до організації полікультурного середовища на практичному занятті.

2. Розробленість науково-методичного забезпечення процесу організації білінгвального проведення занять на основі аналізу програми та робочої програми фахової навчальної дисципліни з опорою на технічне забезпечення занять сучасними мультимедійними засобами і програмами, інтернет-ресурсами, реалізацію методів моделювання, проблемних ситуацій, кейс-технологій, тандем-методів, проблемно-орієнтованих і інших та розробленість методичного забезпечення білінгвальних практичних занять.

3. Наявність певного рівня мотивації та рівня загальних знань іноземної мови у студентів. Очевидно, що це повинна бути фахова дисципліна за рівнем магістра.

4. Розробленість засобів діагностики ефективності білінгвального навчання в процесі формування та розвитку соціолінгвістичної та професійної компетенцій студентів.

Головним напрямком у формуванні моделі білінгвальних занять із спеціальних дисциплін має бути використання сучасних педагогічних технологій, що дозволять орієнтувати навчальний процес на реалізацію ситуативного індивідуального підходу до розвитку студентів на підставі рівневого змісту навчання з урахуванням особливостей напряму підготовки, фахових особливостей майбутньої діяльності в тісній співпраці із опорою на діяльнісний підхід.

Білінгвальні заняття зі студентами (англійська мова / українська мова), на відміну від звичайних, повинні реалізовувати подвійну мету (стосовно фаху та лінгвістичну) і мати подвійне спрямування (лінгвістичне та фахове), базуючись на єдиній технології і концептуальній основі.

Такі заняття повинні забезпечувати: розширення інформаційного поля за напрямками фахової дисципліни і лінгвістики (англійської мови за фахом підготовки); формування певного об'єму категорійних фахових понять і їх лексико-граматичних інтерпретацій у різних умовах використання двома мовами; розвиток фахових (залежно від дисципліни) і загальних умінь (уміння користуватися літературою, спеціальними словниками, оволодіння уміннями формування думки і читання текстів незалежно від мови викладення та ін.).

Необхідною умовою при проведенні білінгвальних занять є використання різноманітних підходів та методів активізації навчання задля досягнення подвійної мети такого виду занять, зокрема: професійно-орієнтований підхід, соціокультурний підхід, особистісно-діяльнісний підхід при дотриманні принципу самостійної особистісно-орієнтованої роботи, інтегрований підхід на системне вивчення нового матеріалу з двомовною інтерпретацією, підхід центрований на студента (залежно від рівня його мовної підготовки) та підхід максимальної інформатизації. При цьому неабиякого значення набуває застосування сучасних активних методів навчання, які, на наш погляд, доцільно використовувати при білінгвальному навчанні, одним із таких методів можна вважати метод інтерактивного навчання, у якому закладений розвиваючий потенціал: здатність розвивати у студентів критичне мислення, збагачувати уяву та почуття, вдосконалювати загальну культуру спілкування та соціальну поведінку загалом. Саме інтерактивні технології навчання іноземним мовам створюють необхідні передумови як для розвитку мовленнєвої компетенції студентів, так і для формування умінь приймати колективні та індивідуальні рішення з метою виховання активних громадян суспільства.

Базовим принципом інтерактивних методів є принцип колективної взаємодії, згідно з яким досягнення студентами комунікативних цілей відбувається через соціально-інтерактивну діяльність: дискусії та

обговорення, діалоги та рольові ігри, імітації, імпровізації, дебати та навіть спілкування у соціальних Інтернет-мережах. Така діяльність відповідає особистісно-зорієнтованому підходу до навчання, а також узгоджується з вимогами загальноєвропейських рекомендацій щодо гуманізації та демократизації навчального процесу. При її виконанні забезпечується позитивний вплив колективу та соціуму на особистість кожного студента, формуються сприятливі взаємовідносини у навчальній групі [6].

З іншого боку, спільна соціально-інтерактивна діяльність дозволяє кожному студенту максимально проявити свої інтелектуальні та творчі здібності, заохочує самостійність та ініціативність в ухваленні рішень. Отже, інтерактивна діяльність поєднує співробітництво мовленнєвих партнерів та керованість дій студентів з боку викладача, передбачає відмову від стандартних шляхів вирішення комунікативних завдань, забезпечує інтенсивну мовленнєву практику студентів у відносно вільній творчій атмосфері. Інтерактивність у навчанні можна розглядати як здатність до взаємодії, навчання у режимі бесіди, діалогу, полілогу, тобто активного спілкування. На нашу думку, інтерактивним може бути названий метод, завдяки якому той, хто навчається, є не лише учасником (спостерігачем), але активним творцем процесу навчання.

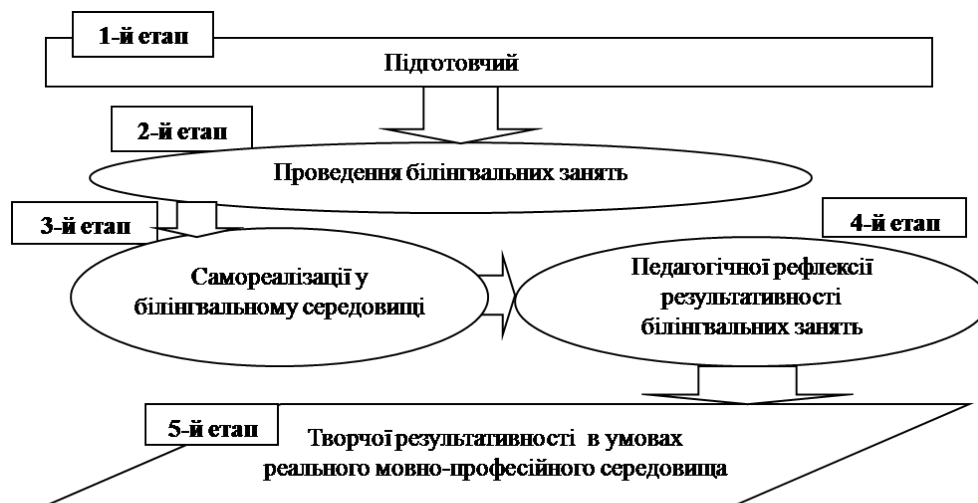
Практичний досвід показує, що використання у навчальному процесі інтерактивних технологій навчання допомагає студентам досягти плавного переходу від набуття лексичних мовленнєвих умінь у процесі комунікації, збільшити діапазон термінологічної лексики за фахом, зробити процес навчання цікавим, пізнавальним, професійно-спрямованим та особистісно-значущим. Інтерактивні технології навчання стимулюють когнітивні процеси та активізують мовний потенціал і мовленнєвий матеріал в іншомовному спілкуванні студентів, розвивають їхні творчі здібності і професійно орієнтовані вміння в наближених до реальних умовах. У процесі реалізації інтерактивного навчання засвоєння матеріалу відбувається не від теорії до практики, а від формування нового досвіду до його теоретичного осмислення через застосування. При білінгвальній підготовці майбутніх фахівців соціальної сфери доцільно використовувати наступні адаптовані інтерактивні форми та методи навчання: інтерактивні презентації, дискусії іноземною мовою на вирішення актуальних фахових проблем, "мозкова атака" (brainstorming), метод "бесіда за круглим столом" (round-table talk), "ділові ігри", рольові ігри, конкурси презентацій, практичних робіт, навчальні тренінги, кейс-метод, колективне вирішення проблемних ситуацій, творчих завдань, парне, групове, індивідуальне виконання тренувальних вправ, творчих завдань, моделювання ситуацій, створення програм, проєктів, відео-лекторії, моделювання та презентації інтерактивних сценки. Ці інтерактивні методи повинні застосовуватися на лекційних, семінарських, практичних, лабораторних заняттях при вивченні фахових дисциплін іноземною мовою, що дасть можливість інтенсифікувати процес розуміння, засвоєння і у подальшому творчого застосування професійних знань іноземною мовою при вирішенні практичних завдань, підвищить мотивацію студентів, студенти отримають досвід встановлення контакту з клієнтами іноземною мовою, досвід діалогічної пізнавальної діяльності, комунікативних відносин. Слід також відмітити, що використання інтерактивних форм і методів при білінгвальному навчанні майбутніх фахівців соціальної сфери сприяє становленню й удосконаленню професійної компетентності студентів, шляхом їх залучення до осмисленого переживання індивідуальної та колективної діяльності для нагромадження досвіду, у тому числі й іншомовного професійного спілкування.

Комплексне використання принципів, різноманітних форм та активних методів як засобів досягнення двоєдиної мети при білінгвальному навчанні дало можливість створити технологію організації білінгвального навчання у ВНЗ.

Технологія організації білінгвального навчання передбачає реалізацію головних етапів:

- 1-й етап – підготовчий;
- 2-й етап – проведення білінгвальних занять;
- 3-й етап – активної самореалізації студента у білінгвальному середовищі;
- 4-й етап – педагогічної рефлексії результативності білінгвальних професійно-орієнтованих занять;
- 5-й етап – творчої результативності в умовах реального мовно-професійного середовища.

Загалом, технологію організації білінгвального навчання спеціальним дисциплінам у ВНЗ на рівні магістра можна представити наступним чином (див. Рис. 1).

Рис. 1. Технологія організації білінгвального навчання фаховим (спеціальним) дисциплінам у вищому навчальному закладі немовного профілю

Зміст цих етапів залежить від розуміння направленості таких занять, від готовності студентів до таких видів занять та готовності викладача здійснювати діяльність в умовах білінгвального заняття.

Виходячи з цього, 1-ий "Підготовчий" етап організації білінгвального заняття може включати в себе наступний зміст: з боку викладача – створення, на основі аналізу навчальних планів, програм, використовуючи метод моделювання білінгвального навчально-методичного комплексу (НМК), який передбачатиме вивчення фахового предмету білінгвальним методом.

Навчально-методичний комплекс – це певна чітко визначена сукупність навчально-методичних документів, що являють собою модель освітнього процесу, яку згодом буде реалізовано на практиці.

Як відомо, призначення НМК фахової дисципліни полягає у тому, щоб забезпечити цілісний навчальний процес з соціально-педагогічної дисципліни в єдності цілей навчання, змісту, дидактичного процесу й організаційних форм навчання. Лише при дотриманні цієї умови НМК буде комплексом у повному розумінні цього слова – сукупністю різних засобів навчання, що складають одне ціле. При розробці НМК на білінгвальній основі, окрім професійного спрямування, доцільно враховувати також лінгвістичні особливості викладання навчального предмету, що значно ускладнює процес розробки навчально-методичного комплексу. Традиційний НМК зазвичай складається з двох частин: 1) матеріали з планування вивчення дисципліни; 2) матеріали з організації і проведення навчального процесу.

Щодо білінгвального НМК, то його перша частина також включає робочу програму, теми і плани лекцій, плани практичних, семінарських і лабораторних занять, тематику ділових ігор і ситуаційних задач, завдання для самостійної роботи, тести об'єктивного контролю знань, питання до екзамену. Однак, усі ці елементи розробляються викладачем у білінгвальній формі (у нашому випадку українською та англійською мовами), а тематика професійних ситуаційних задач, ділових ігор, тестів та питань до екзамену розробляються виключно іноземною мовою.

До другої частини відносяться методичні матеріали, підручники або тексти лекцій, інструктивно-методичні матеріали до практичних, семінарських і лабораторних занять, до проведення ділових ігор і розв'язання ситуаційних задач, до самостійної роботи, до роботи з тестами щодо підготовки до екзаменів.

Таким чином, правильно розроблене білінгвальне навчально-методичне забезпечення щодо підготовки майбутнього фахівця соціальної сфери забезпечить необхідне підґрунтя розвитку його професійних і лінгвістичних компетенцій, які в сукупності складуть основу підвищення його професійних компетенцій ще в процесі навчання у ВНЗ.

З боку студентів "Підготовчий" етап вимагає також певних зусиль щодо активізації лексичних, граматичних знань іноземної мови, формування мотиваційної складової готовності працювати у новому мовному середовищі, вирішуючи різноманітні завдання професійного характеру.

Таким чином, "Підготовчий" етап орієнтується не лише на роботу зі студентами, а й передбачає серйозну професійну підготовку викладача.

Другий етап "Проведення білінгвальних занять" є багаторівневим процесом, організація якого базується на загально дидактичних принципах викладання дисциплін, але має певні особливості, які потрібно враховувати при проведенні занять білінгвальним методом.

Оскільки білінгвальне навчання передбачає використання іноземної мови, то ефективними можна вважати усі відомі методи, які використовуються при вивченні іноземної мови загалом і передбачають системне оволодіння чотирма основними видами мовленнєвої діяльності: читання та розуміння прочитаного; слухання та розуміння почутого; говоріння; письмо.

Слід зазначити, що деякі методичні складові традиційної форми проведення занять у процесі білінгвального навчання набувають статус обов'язкових. Це, в першу чергу, стосується потреби обов'язкового використання під час проведення усіх видів занять сучасних інформаційних технологій. Так, при проведенні занять із фахової дисципліни доцільно усі лекційні заняття проводити іноземною (англійською мовою) та супроводжувати мультимедійними презентаціями, побудованими за спеціального методикою.

Початкові лекційні заняття (з 1-3 лекції) доцільно викладати українською мовою, але супроводжувати мультимедійною презентацією анотаційного змісту лекційного матеріалу іноземною мовою. При цьому, періодично найбільш складні частини матеріалу з використанням спеціальної фахової лексики варто презентувати також в анотованому українському перекладі, щоб запобігти можливій втраті лінії сприйняття логічного змісту лекційного матеріалу.

Наступні лекційні заняття (після 3-ї лекції) доцільно супроводжувати виключно англійськими презентаційними матеріалами та викладати іноземною (англійською) мовою. При цьому допускається пояснення певних специфічних феноменів або складних термінів рідною мовою. Попередньо до кожної лекції студентам потрібно запропонувати ключові слова, які вони повинні перекласти і вивчити заздалегідь. До ключових слів входить наукова термінологія соціально-педагогічного змісту, яка буде використовуватися під час лекційного заняття. Тема лекційного заняття повідомляється студентам також заздалегідь, щоб вони мали можливість обдумати проблематику лекції і познайомитися з деякими її мовними аспектами.

Практичні заняття доцільно будувати на основі принципу особистісно-орієнтованого навчання, найважливішими ознаками якого є багатоваріативність методик і технологій, організація навчання одночасно на різних рівнях складності. Студентам пропонується виконання творчих завдань фахового спрямування різного рівня складності іноземною (англійською) мовою. Це групова робота, індивідуальна робота у мікрогрупах. Виконані завдання студенти презентують на заняттях, удосконалюючи при цьому чотири види діяльності, що стосується мовного аспекту, нарощують лексичний запас англійської мови фахового спрямування та розв'язують соціально-педагогічні проблеми у межах фахової дисципліни.

Оскільки студенти-магістранти у майбутньому можуть бути науковцями, викладачами, керівниками у відповідній галузі, то вони повинні мати теоретичні знання та практичні навички у таких видах професійної діяльності як виступи на ділових нарадах, наукових семінарах, конференціях, здійсненні ділового листування, спілкування. Саме тому на практичних заняттях студентам доцільно пропонувати апробувати презентації, публічні виступи, доповіді, написання ділових документів різних типів іноземною (англійською) мовою і їх професійне обговорення, створюючи тим самим середовище близьке до реального.

Очевидно, що білінгвальне навчання може принести майбутньому фахівцю більше користі, ніж класичне, оскільки дає можливість розвивати у студента не тільки професійні, а і "лінгвопрофесійні" компетенції, які у майбутньому дадуть можливість конкурувати не лише на українському, а й на світовому ринку праці.

3 – й етап технології білінгвального навчання у ВНЗ "Самореалізації студента у професійному середовищі" передбачає урахування НПП найбільш складних педагогічних умов організації білінгвальних занять: орієнтація на вільну комунікацію студентів та імпровізацію при вирішенні завдань професійного характеру; залежність від діяльності в парі, мікрогрупі, групі; стимуляція мовної діяльності професійної спрямованості у білінгвальному середовищі; реалізація студентами активної діалогової позиції; створення позитивної емоційної атмосфери успіху, впевненості студентів на білінгвальному занятті. Для цього рекомендовано використовувати прийоми підтримки студентів на білінгвальному занятті: давати можливість студентам під час практичних, семінарських, лабораторних занять якомога більше говорити на занятті, використовуючи методичну практику проведення практичних занять самими студентами у ролі ведучих; орієнтуватися на середнього студента, щоб матеріал, який викладається для студентів був доступний усій аудиторії реципієнтів, а не лише "обраним" з високим рівнем володіння іноземною мовою; всіляко підтримувати студентів, для яких характерний дещо уповільнений темп навчання; використовувати актуальні матеріали фахового спрямування, які були б значимі для студентів, щоб підтримати у них бажання долати перешкоди (і лінгвістичні в тому числі) задля вирішення професійних задач; викладач повинен вирішувати професійні завдання, сформульовані на занятті, разом із студентами, слугуючи їм позитивним прикладом для наслідування; темп білінгвальних занять повинен бути дещо нижчим в порівнянні з проведенням звичайних занять, попри обмаль часу на вивчення фахових предметів під час проведення білінгвальних занять (не потрібно поспішати); труднощі, які з'явилися або були вирішені під час білінгвального заняття є запорукою їх зменшення у процесі майбутньої професійної діяльності; з огляду на білінгвальність занять і їх професійну спрямованість у відповідях студентів, якщо вони не знають деяких слів іноземною мовою і це не дає їм можливість сформулювати думку і вирішити професійну проблему, поставлену перед студентами, можливо використання рідної мови для досягнення мети поставленого завдання і лише потім перекласти слово

іноземною мовою; загалом увага білінгвального заняття має бути акцентована на запити суспільства і приклади та завдання для студентів мають бути із реального життя; викладач має створити на білінгвальному занятті не лише мовну атмосферу професійного спрямування, але подбати і про психологічний клімат на занятті, студенти мають почувати себе вільно і впевнено, вони потребують постійної підтримки викладача, адже білінгвальне заняття – це подвійне навантаження.

4 – й етап "Педагогічної рефлексії результативності білінгвальних занять" спрямований на аналіз та з'ясування задоволеності викладача та студентів результатами білінгвальних занять. Результативність білінгвального заняття слід розглядати двояко: професійний аспект (правильність вирішення завдань з фахової точки зору) та лінгвістичний аспект (з точки зору ефективності створення середовища білінгвального професійного спілкування, вирішення складних, проблемних, творчих завдань іноземною мовою враховуючи чотири основні види лінгвістичної діяльності: читання, письмо, говоріння, слухання).

Результати білінгвального заняття з формування "лінгвопрофесійних" компетенцій студентів можна представити чотирма складовими:

1. Засвоєння і розвиток соціолінгвістичних знань.
2. Засвоєння і розвиток фахових знань.
3. Засвоєння і реалізація різних моделей професійної поведінки.
4. Формування ціннісного відношення до міжкультурної комунікації.

Спираючись на чотири складові результативності білінгвального заняття, викладачі, залежно від специфіки фахового предмету, повинні розробити критерії та показники результативності білінгвального заняття як засобу формування соціолінгвістичної та професійної компетенції студентів.

5 – й етап "Творчої результативності в умовах реального мовно-професійного середовища". Перебування в умовах реального мовно-професійного середовища дасть можливість постійної комунікації не лише із викладачем, а й з членами групи та соціуму, що в свою чергу розвиватиме навички співробітництва уже в процесі навчальної і творчої діяльності, а також з'являється можливість зворотного зв'язку, що робить контроль знань, умінь і навичок студентів постійним і більш гнучким.

Реальне мовно-професійне середовище створюється ще у процесі навчання студентів при підготовці студентів до білінгвальних занять, самостійній роботі (використання іншомовних Web-ресурсів, підручників, посібників), написання резюме, анотацій, текстів доповідей, анотуванні та реферуванні фахових статей іноземною мовою. Знаходження в умовах реального мовно-професійного середовища сприяє становленню й удосконаленню професійної компетентності студентів, шляхом їх залучення до осмисленого переживання індивідуальної та колективної діяльності для нагромадження досвіду, у тому числі й іншомовного професійного спілкування та шляхом професійного спілкування іноземною мовою не лише під час навчальних занять, а і під час самостійної роботи – у процесі пошуку та обробки необхідного навчального матеріалу, спілкуванні з членами групи чи колегами з різних країн світу у соціальних Інтернет-мережах. Відомо, що у студентів немовних спеціальностей існує психологічний бар'єр при спілкуванні іноземною мовою з носіями мови. Для створення професійного мовного середовища та подолання психологічного бар'єру у спілкуванні студентам пропонується під час самостійної роботи при підготовці до лабораторних та практичних занять використовувати соціальні Інтернет-мережі (пошук англомовних друзів у мережах – студентів соціального профілю, однодумців, колег – для обміну, обговорення та отримання потрібної інформації професійного спрямування іноземною мовою). Цей метод створюватиме постійне мовне професійне середовище під час самостійної роботи студентів, усуне психологічний бар'єр у спілкуванні з носіями мови, що дасть можливість у подальшому накопичувати і використовувати не лише вітчизняні позитивні надбання у соціальній сфері, а й долучитися до всесвітнього прогресивного досвіду та використовувати його у власній професійній діяльності.

Висновок. Представлена технологія та методичні основи організації проведення занять у ВНЗ зі спеціальних дисциплін на білінгвальній основі реалізується у процесі підготовки студентів магістрантів Житомирського державного університету імені Івана Франка і може знайти своє застосування у інших ВНЗ. Її використання дасть можливість підвищити відповідність результатів соціальної взаємодії потребам усіх цільових груп, на які працює соціальна сфера, адже з його допомогою у студентів формуються як лінгвістичні комунікативні, так і професійні компетенції, зростає особистісна мотивація до навчання, пізнавальна діяльність, а також укріплюється зв'язок змісту професійного навчання у вищому навчальному закладі з потребами сучасного ринку праці у білінгвальних фахівцях.

Серед перспектив **подальших досліджень** білінгвальної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери вбачаємо питання оцінювання та контролю знань студентів, що навчаються білінгвальним способом і застосування інноваційних методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Верещагин Е. М. Вопросы теории речи и методики преподавания иностранного языка / Е. М. Верещагин. – М. : МГУ, 1969. – 90 с.

2. Ширин А. Г. Педагогические аспекты билингвизма : развитие новой научной школы / А. Г. Ширин. – Ментор. – 2003. – № 2. – С. 34–38.
3. Ширин А. Г. Дидактико-методические аспекты процесса билингвального образования / А. Г. Ширин // Вестник Новгородского государственного университета. – Великий Новгород, 2005. – № 31. – С. 63–66.
4. Mackey W. F. A Description of Bilingualism / W. F. Mackey ; [In : J. A. Fishman (ed.)], Reading in the Sociology of Language. – Den Haag : Mouton, 1977. – P. 554–584.
5. Хабарова Л. П. Формирование лингвопрофессиональной компетенции специалиста по качеству в условиях билингвальной подготовки : дис...канд. пед. наук : 13.00.08 / Л. П. Хабарова. – Тамбов, 2012. – 197 с.
6. Вайнола Р. Х. Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін : [навч. посіб.] / Р. Х. Вайнола, С. О. Сисоєва. – К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 152 с.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vereshchagin E. M. Voprosy teorii rechi i metodiki prepodavaniya inostrannogo yazyka [Questions of Speech Theory and Teaching Language Techniques] / E. M. Vereshchagin. – M. : MSU, 1969. – 90 p.
2. Shirin A. G. Pedagogicheskiye aspekty bylynhvyzma : razvitie novoy nauchnoy shkoly [Pedagogical Aspects of Bilingualism : the Development of New Scientific School] / A. G. Shirin. – Mentor. – 2003. – № 2. – С. 34–38.
3. Shirin A. G. Didaktiko–metodicheskie aspekty protsessy bilingval'nogo obrazovaniya [Theoretical and Methodological Aspects of Bilingual Education Process] / A. G. Shirin // Vestnik Novgorodskogo Gosudarstvennogo universyteta [Novgorod State University Journal]. – Novgorod, 2005. – № 31. – P. 63–66.
4. Mackey W. F. A Description of Bilingualism / W. F. Mackey ; [In : J. A. Fishman (ed.)], Reading in the Sociology of Language. – Den Haag : Mouton, 1977. – P. 554–584.
5. Khabarova L. P. Formirovanie lingvoprofessional'noy kompetentsii spetsialista po kachestvu v usloviyakh bilingval'noy podgotovki [Specialist's Formation of Lingua–Professional Competence Quality in Conditions of Bilingual Training] : dys...kand. ped. nauk : 13.00.08 / L. P. Khabarova. – Tambov, 2012. – 197 p.
6. Vaynola R. Ch. Metodyka vykladannya sotsial'no–pedagogichnykh dysyplin [Methods of Socio–Pedagogic Subjects Teaching] : [navch. posib.] / R. Ch. Vaynola, S. O. Sysoieva. – K. : Kyivs'k. un-t imeni Borysa Grinchenka, 2010. – 152 p.

Ситняковская С. М. Технология организации билингвального обучения специалистов социальной сферы профессиональным дисциплинам в высшем учебном заведении.

В данной статье представлена технология и методические основы организации проведения занятий в вузах по специальным дисциплинам на билингвальной основе и обоснованы организационно-педагогические условия ее эффективного применения в процессе формирования социокультурной и профессиональной компетенций студентов неязыковых специальностей. Доказано, что использование данной технологии позволит повысить результаты обучения, ведь с ее помощью у студентов формируются как лингвистические коммуникативные, так и профессиональные компетенции, растет личностная мотивация к обучению, познавательная деятельность, а также укрепляется связь содержания профессионального обучения в высшем учебном заведении с потребностями современного рынка труда в билингвальных специалистах.

Ключевые слова: билингвальное обучение, технология обучения, профессиональная подготовка.

Sytnyakivska S. M. The Technology of Organization the Bilingual Education of Social Sphere Specialists the Professional Subjects in Higher Educational Institutions.

In this article the technology and methodological basis for the organization of classes in universities with special courses on bilingual basis are represented. In the article the organizational and pedagogical conditions for its effective use in the process of formation the socio-cultural and professional competences in the students of non-linguistic specialties are described. The article states that the presented technology and methodological basis for the organization of classes in universities with special courses on bilingual basis are realized in preparing graduate students of Zhytomyr Ivan Franko State University and can find its application in other universities. It is proved that the usage of this technology will enable to increase the relevance of the results of social interaction, the needs of all target groups, which social sphere operates, because with the help of this technology the students form as linguistic communication as professional competences, increase personal motivation to study, cognitive activities and strengthen communication content of professional training in higher educational institutions with the needs of the modern labor market concerning the bilingual specialists.

Key words: bilingual education, educational technology, professional training.